

O vedomostných kritériách (úvahy k statí L. Brima)

Milan Hlušák*

Abstrakt: Autor v príspevku nadväzuje na stať z pera L. Brima venovanú významu jednotlivých vedomostných modalít („vedel“, „musel vedieť“, „mal vedieť“, „mal a mohol vedieť“ a pod.). Ako prvou sa zaoberá otázkou, či existuje len jedna, alebo viaceré úrovne, respektíve kritériá tzv. normatívnej vedomosti, teda nevedomosti, ktorá sa právne považuje za vedomosť. Dospieva pritom k záveru, že je možné uvažovať o dvoch úrovniach, kritériách – o kritériu ľahkej zistiteľnosti a kritériu primeranej zistiteľnosti. Následne sa autor venuje tomu, či sú vedomostné kritériá založené na tzv. nepravnej povinnosti. Nazdáva sa, že pri normatívnej vedomosti nejde o žiadnu takúto povinnosť, ale len o otázku faktickej zistiteľnosti určitej skutočnosti, ktorej sa má normatívna vedomosť týkať. Ďalej sa autor zamýšľa nad vzťahom § 4 ods. 2 o. z. a osobitnými vedomostnými normami, pričom dospieva k záveru, že toto ustanovenie a tieto normy si nijako neodporujú, naopak, sú v súlade a vhodne sa dopĺňajú. Naostatok sa autor v príspevku zaoberá tým, či je zavinenie podmienkou toho, aby sa nevedomosť mohla považovať za normatívnu vedomosť. Na túto otázku autor odpovedá kladne.

Kľúčové slová: vedomostné normy, vedomostné kritériá, zavinenie, nepravá povinnosť

Úvod

Súkromné právo často viaže právne následky na to, že niekto o nejakej skutočnosti vie (*scit*), prípadne že o nej „musel“, „mal“ či „mohol“ vedieť (*scit aut scire debet*). Nie vždy je však jasné, čo zákon týmito vedomostnými kritériami sleduje a či nimi myslí to isté, alebo, naopak, niečo iné. Treba preto oceniť, že na stránkach tohto časopisu bola prednedávnom publikovaná pozoruhodná stať z pera Luboša Brima,¹ venovaná práve jednotlivým vedomostným modalitám („vedel“, „musel vedieť“, „mal vedieť“, „mal a mohol vedieť“ a pod.).

Autor v tejto statí dospel k záveru, že všetky kritériá právne významnej nevedomosti („mal a mohol vedieť“, „musel vedieť“, „mohol vedieť“ a pod.) znamenajú jedno a to isté: že osoba, ktorá o niečom nevie, mala tzv. nepravú povinnosť o danej skutočnosti vedieť a že túto povinnosť „*má ten, kto by při vynaložení míry péče, kterou po něm lze požadovat, příslušnou okolnost zjistil. Pakliže by ani vyvinutí této míry péče nevedlo ke zjištění dotčného faktu, nemá daná osoba povinnost onen fakt znát a následky předvídané vědomostní normou s právní báží vůči ní nenastoupí. Vyšetření prvků hypotézy vědomostní normy s právní báží tak předpokládá objasnění, zda by v konkrétním skutkovém kontextu vyvinutí odpovídající míry péče postačovalo ke zjištění rozhodné okolnosti příslušným subjektem*“ (s. 942).

Podľa autora teda „*ze samotné odlišnosti v textu jednotlivých ustanovení upravujících vědomostní normy nelze dovozovat věcné rozdíly v chápání pojmu právně relevantního*

* JUDr. Milan Hlušák, PhD., katedra občianskeho a obchodného práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. E-mail: milan.hlusak@truni.sk. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9392-9788>. Tento príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia výskumného projektu č. APVV-20-0171. Autor týmto zároveň vyjadruje vďaka anonymným recenzentom tohoto príspevku, ktorých pripomienky mu pomohli spresniť text a prehĺbiť argumentáciu.

¹ BRIM, L. Vědění v občanském právu. *Právník*. 2022, roč. 161, č. 10, s. 937–956.

vědění“ a pokud „z teleologické interpretace konkrétní vědomostní normy nevyplývají hodnotové důvody pro odlišné chápání pojmu vědění, jenž figuruje v jejích hypotéze, je namístě vycházet z myšlenky, že dotčená pravidla předpokládají vědění v tomtéž smyslu a že volba rozdílných výrazů zákonodárcem představuje toliko stylistickou variaci či uzpůsobení volby výrazových prostředků konkrétní situaci bez úmyslu zakotvit významovou odchylku“ (s. 938).

Autor teda vo svojej stati nezdieľa názor F. Melzra a P. Téglu,² že kým na splnenie vedomostného kritéria „musel vedieť“ je potrebné, aby bola nevedomosť dôsledkom hrubej nedbanlivosti, na splnenie kritéria „mal a mohol vedieť“, respektíve „mohol vedieť“ postačí, ak bude nevedomosť spôsobená už aj ľahšou nedbanlivosťou (s. 946). Rovnako tak autor odmieta aj názor, že by kritérium „musel vedieť“ malo vyjadrovať vysokú pravdepodobnosť vedomosti. Nesúhlasí ani s tým, aby sa toto kritérium spájalo so skúsenostnými domnienkami či znížením miery dôkazu (s. 938).

Autor týchto riadkov nie je znalec českého súkromného práva, a preto si netrúfa posúdiť, či uvedené závery plne zodpovedajú novému českému Občianskemu zákonníku („o. z.“). Sú však natoľko podnetné a inšpiratívne, že nám nedá nepripojiť k nim niekoľko vlastných postrehov a myšlienok, o to viac, keď rekodifikačné práce na novom slovenskom Občianskom zákonníku ešte stále prebiehajú.

1. Jedna, či viacero úrovní normatívnej vedomosti?

Naše úvahy začneme otázkou, či si v práve popri kritériu skutočnej, pozitívnej vedomosti vystačíme len s jedným kritériom normatívnej vedomosti, alebo či je vhodnejšie mať týchto kritérií niekoľko. L. Brim dospel k záveru, že na pozadí českej *legis latae* je takéto kritérium normatívnej vedomosti len jedno: na toho, kto nevedel, sa hľadí rovnako, ako keby vedel, vtedy, ak mal povinnosť vedieť, teda ak sa dalo od neho požadovať, aby vynaložil určitú „odpovádající mír[u] péče“ potrebnú na to, aby vedel.

Zdá sa nám však, že svet práva je v otázkach požiadaviek na normatívnu vedomosť pestrejší.

Iste, zvyčajne sa naozaj na roveň skutočnej vedomosti kladie prípad, keď sa o príslušnej skutočnosti dalo dozvedieť pri vynaložení všetkej rozumnej, okolnostiam primeranej miery starostlivosti. Ochrana toho, kto o danej skutočnosti nevedel, teda závisí od toho, či sa o nej mohol pri vynaložení takejto starostlivosti dozvedieť. Ak sa o nej dozvedieť nemohol, potom jeho nevedomosť požíva ochranu. Ak sa však o skutočnosti dozvedieť mohol, no všetku primeranú starostlivosť nevynaložil, potom sa naňho hľadí rovnako, ako by o danej skutočnosti vedel.

Niekedy je však namieste byť zhovievavejší a na roveň skutočnej vedomosti klásť len prípad, keď sa príslušná skutočnosť dala zistiť poľahky, bez prekážok či ťažkostí, teda už pri vynaložení minimálnej starostlivosti. Na toho, kto o takejto skutočnosti nevedel, sa preto hľadí tak, ako keby o nej vedel, iba vtedy, ak sa dala poľahky zistiť. Ak sa však poľahky zistiť nedala, potom mu právo poskytuje ochranu.

Okrem prípadu, keď sa vyžaduje, aby príslušná osoba o určitej skutočnosti naozaj, pozitívne vedela (kritérium skutočnej vedomosti), možno teda rozlišovať aj prípad, keď sa

² MELZER, F. – TÉGL, P. Komentář k § 4. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 91, m. č. 8.

skutočnosť dala zistiť poľahky (kritérium ľahkej zistiteľnosti), ako aj prípad, keď sa dala zistiť keď už nie poľahky, tak aspoň pri vynaložení všetkej rozumnej, okolnostiam daného prípadu primeranej starostlivosti (kritérium primeranej zistiteľnosti).

Otázkou samozrejme je, či sú až dve kritériá normatívnej vedomosti namieste. Čisto z teleologického hľadiska sa voči kladnej odpovedi, myslíme, nedá nič namietat.

Sú situácie, keď nie je účelné od osoby, o ktorej vedomosť ide (volajme ju adresát vedomostného kritéria), očakávať viac než len to, že vynaloží určitú minimálnu starostlivosť. Tak napríklad pri omyle zrejme nie je potrebné, aby jedna strana vynakladala nejaké osobitné úsilie, nejakú zvýšenú starostlivosť, aby zistila, či druhá strana nie je náhodou v omyle o nejakej rozhodujúcej skutočnosti; vyžadovať by sme od nej mali len to, aby bola pozorná. Omyl by ju mal preto zaťažovať len vtedy, ak si nevšimla, že druhá strana koná v omyle, hoci to bolo zjavné, ľahko zistiteľné (§ 49a Občianskeho zákonníka z roku 1964).³ Na druhej strane, od štatutárneho orgánu budeme očakávať nie iba to, aby si všimol, že sa spoločnosť ocitla v kríze, keď sa to dá ľahko zistiť, ale aj to, že bude vynakladať všetku primeranú starostlivosť, aby túto skutočnosť iniciatívne včas odhalil (§ 67b slovenského Obchodného zákonníka).

Takáto *gradácia* kritéria vedomosti pritom nie je pozitívnemu právu neznáma. Napríklad poľský Občiansky zákonník (*Kodeks cywilny*) operuje s takými modalitami ako napr. „*vedela o omyle alebo si omyl mohla ľahko všimnúť*“ (čl. 84 § 1) alebo „*dozvedel sa alebo sa pri vynaložení náležitej starostlivosti mohol dozvedieť*“ (čl. 442¹ § 1).⁴ Rovnako sú kritériá vedomosti odstupňované aj v nemeckom BGB, ktorý rozlišuje medzi nevedomosťou v dôsledku nedbanlivosti, teda aj nedbanlivosti ľahkej (a túto nevedomosť pre oblasť celého súkromného práva BGB opisuje v § 122 ods. 2 zvratom „*kennen musste*“⁵) a nevedomosťou výlučne v dôsledku hrubej nedbanlivosti (pomocou ktorej zas BGB v § 932 ods. 2 vymedzuje nedobromyselnosť v zmysle „*nicht in gutem Glauben*“⁶). Obdobne viaceré stupne normatívnej vedomosti rozlišuje napríklad aj Dohovor OSN o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru (CISG), ktorý používa jednak formuláciu „nemohol nevedieť“ („*could not have been unaware*“, „*nicht in Unkenntnis sein konnte*“), jednak formuláciu „mal vedieť“ („*ought to have known*“, „*kennen musste*“). Prvá formulácia – vnímaná reštriktívnejšie než druhá⁷ – sa týka tých prípadov, keď je daná skutočnosť natoľko očividná, ľahko zistiteľná, že o nej

³ Občiansky zákonník z roku 1964 ustanovoval (a na Slovensku stále ustanovuje), že omyl je relevantný, len keď druhá strana o omyle vedela alebo jej „*musel byť známy*“ (pôvodný § 49), respektíve „*o ňom musela vedieť*“ (nový § 49a). Tvorcovia zákonného textu vo svojej autorskej príručke pritom vysvetlili, že omyl, ktorý musel byť druhej strane známy, je taký omyl, ktorý je zrejmý. Zdá sa teda, že na to, aby sa na omyl prihliadalo, muselo ísť o omyl, ktorý bol očividný, ľahko zistiteľný. Pozri ZOULIK, F. Odstoupení od smlouvy. In: KRATOCHVÍL, V. *Nové občanské právo*. Praha: Orbis, 1965, s. 111.

⁴ K týmto modalitám pozri napr. PRZYBYŁOWSKI, K. Dobra wiara w polskim prawie cywilnym (ogólne uwagi o pojęciu). *Studia Cywilistyczne*. 1970, roč. 15, s. 3–19.

⁵ „*Die Schadensersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Beschädigte den Grund der Nichtigkeit oder der Anfechtbarkeit kannte oder infolge von Fahrlässigkeit nicht kannte (kennen musste).*“ BGB v tejto súvislosti neurčuje, o akú nedbanlivosť má ísť – či hrubú, či ľahkú –, čo znamená, že nevedomosť sa kladie na roveň skutočnej vedomosti už aj vtedy, ak bola dôsledkom len ľahkej nedbanlivosti. Pozri SINGER, R. In: *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 1, Allgemeiner Teil. §§ 90–124; 130–133 (Sachen und Tiere, Geschäftsfähigkeit, Willenserklärung)*. Berlin: Sellier-de Gruyter, s. 623–624.

⁶ „*Der Erwerber ist nicht in gutem Glauben, wenn ihm bekannt oder infolge grober Fahrlässigkeit unbekannt ist, dass die Sache nicht dem Veräußerer gehört.*“

⁷ Pozri TUNC, A. *Commentary of the Hague Conventions of 1st July 1964 on the International Sale of Goods and on the Formation of Contracts of Sale*, s. 42.

príslušná osoba jednoducho nemohla nevedieť, respektíve – inými slovami – že o nej vedieť musela. Druhá formulácia sa zas týka prípadov, keď príslušná osoba o skutočnosti síce nevedela, no mohla sa o nej dozvedieť, ak by postupovala tak, ako by postupovala rozumná osoba rovnakých vlastností v rovnakej situácii; teda ak by vyvinula určité úsilie, určitú starostlivosť, ktorú by vyvinula iná rozumná osoba.⁸

Zdá sa teda, že normatívna vedomosť nemusí mať nevyhnutne vo všetkých prípadoch rovnakú kvalitu: niekedy je na záver o prítomnosti normatívnej vedomosti potrebná zisťiteľnosť určitej skutočnosti už pri vynaložení minimálnej starostlivosti; inokedy zas pre takýto záver postačí už aj taká zisťiteľnosť, ktorá sa dá dosiahnuť aspoň pri vynaložení všetkej rozumnej, primeranej starostlivosti.

Samozrejme, otázkou je, či je naozaj nevyhnutné, aby sa takéto rozdielne požiadavky na kvalitu normatívnej vedomosti prejavili aj v právnom (zákonnom) jazyku. Inými slovami, môže byť diskutabilné, či nepostačuje len jedna formulácia pokrývajúca obe vedomostné kritéria (ľahká zisťiteľnosť aj primeraná zisťiteľnosť), pričom konkrétny obsah tejto formulácie by závisel od účelu príslušnej vedomostnej normy. Takýto prístup zrejme možný je. Do úvahy by prichádzala napríklad formulácia „vedel alebo by vedel, ak by postupoval rozumne“, prípadne „vedel alebo z vlastnej viny nevedel“ a pod. Výhodou takejto jednotnej formulácie by bola jednoduchosť. Táto výhoda by však zároveň bola aj nevýhodou. Prílišná všeobecnosť môže totiž – ako nás učí prax – viesť k nesprávnej aplikácii. Javí sa preto vhodnejšie, aby to bol priamo zákon, kto jasne vymedzí, o ktoré vedomostné kritérium v ktorom prípade ide. Pravda, ani takýto prístup nie je celkom bez problémov. Rizikom je, že abstraktný zákon nemusí použiť vedomostné kritérium tak, ako si to bude právny život vyžadovať: hrozí riziko, že zákon bude vyžadovať jedno kritérium aj tam, kde je skôr namieste kritérium druhé. Zároveň takýto prístup kladie zvýšené nároky na zákon, aby rovnaký zámer vyjadril rovnakou formuláciou. Na druhej strane, právnej istote viac svedčí, aby dal týmto nárokom zadost' práve zákon a aby nebolo bremeno posúdenia, ktoré kritérium je vhodné pre takú či onakú situáciu, prenášané na súdnicstvo.

Ak by sme teda pripustili, že má význam, aby priamo zákon medzi vedomostnými kritériami rozlišoval, najlepšie by bolo, aby používal jasné formulácie (po vzore napr. poľských formulácií „vedel alebo sa poľahky mohol dozvedieť“, respektíve „vedel alebo by sa bol pri vynaložení náležitej starostlivosti dozvedel“), prípadne aby zákon klasické formulácie „musel vedieť“, respektíve „mal“ či „mohol vedieť“ definoval.

Napríklad na opis kritéria ľahkej zisťiteľnosti by sa mohla najlepšie hodiť formulácia „musel vedieť“ (respektíve jej opak „nemusel vedieť“). Výraz „musel“ použitý vo vedomostnej modalite spojennej s minulým časom totiž v bežnej reči vyjadruje predpoklad, že nasledujúci dej, o ktorom sa vypovedá v pripojenom slovese, je vysoko pravdepodobný, v zmysle asi, akiste, iste, pravdepodobne, určite,⁹ respektíve v zmysle vyjadrujúcom

⁸ CISG spojenie *ought to have known* bližšie nezrejmjuje, no jeho predchodca – dohovor týkajúci sa jednotného zákona o medzinárodnej kúpe tovaru z roku 1964 (ULIS) – v čl. 13 vysvetľoval, že „výraz ‚strana vedela alebo mala vedieť‘ alebo akýkoľvek podobný výraz sa vzťahuje na to, čo mala vedieť rozumná osoba v rovnakej situácii“ („For the purposes of the present Law, the expression ‘a party knew or ought to have known’, or any similar expression, refers to what should have been known to a reasonable person in the same situation.“). Treba si ale všimnúť, že francúzska jazyková verzia nepoužíva len výraz *rozmumná osoba* (*personne raisonnable*), ale výraz *rozmumná osoba rovnakých kvalít* (*personne raisonnable même qualité*). Rozdiel v preklade je spôsobený tým, že výraz *même qualité* nemal v angličtine zmysluplný ekvivalent a považoval sa za už zahrnutý vo výraze *in the same situation*.

⁹ Porovnaj *Slovník súčasného slovenského jazyka*.

„pravdepodobnosť n. téměř jistotu“. ¹⁰ Ak teda v bežnej reči povieme, že niekto musel o nejakej skutočnosti vedieť, opisujeme situáciu, keď sa zdá byť vysoko nepravdepodobné, že by o tejto skutočnosti nevedel, pretože za daných okolností by každá osoba v jeho postavení túto skutočnosť poľahky rozpoznala. Inými slovami, v bežnom jazyku spojenie „musel vedieť“ použijeme vtedy, ak je určitá skutočnosť za daných okolností tak ľahko rozpoznateľná, že na jej uvedenie postačuje už vynaloženie minimálnej starostlivosti. ¹¹

Na opis kritéria primeranej zistiteľnosti by sa zas mohla najlepšie hodiť formulácia „mohol vedieť“, respektive jej opak „nemohol vedieť“. Pri tomto kritériu ide totiž o to, či sa pri vynaložení všetkého rozumného, primeraného úsilia objektívne dala daná skutočnosť zistiť, či bolo *možné* sa o nej dozvedieť. Pravda, rovnako dobre by mohlo v tejto súvislosti poslúžiť aj spojenie „mal vedieť“, avšak vzhľadom na to, že potom by sme mali dočinenia s dvomi veľmi podobnými formuláciami („musel vedieť“ a „mal vedieť“), vhodnejšie sa javí spojenie „mohol vedieť“.

Treba ale priznať, že obe formulácie „musel vedieť“ a „mohol vedieť“ môžu mať, doveďené do dôsledkov, rovnaký význam. Ak je niečo ľahko zistiteľné, daná osoba to nielen musela, ale aj mohla zistiť. A naopak, ak sa pri vynaložení všetkej primeranej starostlivosti dala daná skutočnosť rozpoznať, potom by ju ten, kto by takúto starostlivosť vynaložil, musel zistiť. Reč je „oľ bujný“, preto by bolo vhodné význam uvedených formulácií v zákone vymedziť.

2. Povinnosť vedieť?

L. Brim v citovanej stati (s. 942) dospel k záveru, že všetky kritéria právne významnej nevedomosti („mal a mohol vedieť“, „musel vedieť“, „mohol vedieť“ a pod.) znamenajú jedno a to isté: že osoba, ktorá o niečom nevie, mala tzv. nepravú povinnosť o danej skutočnosti vedieť (v zmysle nemeckého pojmu *Obliegenheit*, obligátnosť) a že túto povinnosť „*má ten, kto by pri vynaložení miery péče, ktorou po ňom lze požadovat, příslušnou okolnost zjistil*“.

K tomuto záveru však možno mať určité výhrady.

O nepravej právnej povinnosti v zmysle obligátnosti by sa malo hovoriť len vtedy, keď právna norma kladie na svojho adresáta požiadavku na určité správanie, s ktorej nespl-

¹⁰ Pozri *Slovník spisovného jazyka českého*.

¹¹ Nešlo by pritom o žiadne povýšenie skutkovej domnienky na úroveň nevyvrátiteľných právnych domnienok, ako sa obáva L. Brim (BRIM, L. *Vědění v občanském právu*, s. 946). Výraz „musel vedieť“ sa totiž neviaže na ľudskú skúsenosť (ako je to pri skutkových domnienkach, ku ktorým pozri napr. HLUŠÁK, M. Skutkové domnienky a úsudok na prvý pohľad (dôkaz *prima facie*). *Súkromné právo*. 2023, roč. 9, s. 168–175], ale na ľahkú zistiteľnosť, a aj to nie vzhľadom na typickosť situácie, ale vzhľadom na konkrétne okolnosti prípadu. Riziko nevyvrátiteľnosti – teda riziko, že by sa kritérium vedomosti považovalo za splnené, slovami L. Brima, „*již v případě prokázání okolností, jež podle obvyklého běhu události zakládají vědomost o určitém faktu*“ – tu preto, myslíme, nehrozí; vždy bude možné preukázať, že konkrétne okolnosti prípadu neboli také, že by bola daná skutočnosť ľahko zistiteľná. Rovnako ale nehrozí ani riziko, že by takéto použitie výrazu „musel vedieť“ mohlo viesť k zníženiu miery dôkazu. Nejde tu totiž o to, že v prípadoch, kde je vedomostným kritériom kritérium „musel vedieť“, si má súd vystačiť len s vysokou či prevažujúcou mierou pravdepodobnosti, a nie s presvedčením nevyvolávajúcim rozumné pochybnosti. Aj pri použití výrazu „musel vedieť“ v prípadoch, keď sa na jednu úroveň so skutočnou, pozitívnu vedomosťou o určitej skutočnosti kladie situácia, kde bolo možné takúto skutočnosť vzhľadom na jej zrejmosť poľahky zistiť, je potrebné, aby o tomto závere nemal sudca rozumné pochybnosti. Aj pri takomto použití výrazu „musel vedieť“ musí sudca na základe hodnotenia dôkazov a všetkého, čo vyšlo za konania najavo, dospieť k presvedčeniu, že v okolnostiach daného prípadu sa daná skutočnosť dala poľahky zistiť, a že spisový materiál nevzbudzuje v tomto smere rozumné pochybnosti.

nením sa spája, podobne ako pri pravej právnej povinnosti (*Rechtspflicht*), určité znevýhodnenie, no na rozdiel od pravej povinnosti splnenie tejto požiadavky nie je vynútitelné a adresát za jej nesplnenie nezodpovedá.¹² Prává aj neprává povinnosť sú teda právnymi požiadavkami na určité správanie, ktoré je pre adresáta povinnosti *nevyhnutné* na dosiahnutie určitého výsledku, na odvrátenie určitého znevýhodnenia, ktoré mu hrozí. Pri vedomostných kritériách je však situácia iná. Nadobudnutie vedomosti o určitej skutočnosti nie je pre adresáta vedomostného kritéria *nevyhnutné* na odvrátenie žiadneho hroziaceho znevýhodnenia. Zistenie určitej skutočnosti adresátovi nič neprináša. Ak by mala z vedomostných kritérií vyplývať povinnosť dozvedieť sa, potom by splnenie takejto povinnosti (pozitívna vedomosť) i jej nesplnenie (normatívna vedomosť) viedli k tým istým následkom (napríklad by sa adresát považoval za nedobromyseľného).

Iste, dalo by sa oponovať a tvrdiť, že nepravú povinnosť treba chápať širšie a – ako podotkol jeden z recenzentov tohto príspevku – považovať za ňu všetko, čo „*vytváří možné zdání právní povinnosti*“, hoci právnou (pravou) povinnosťou nie je. Podľa nás by sa však na vedomostné kritéria nevzťahovalo ani takéto širšie chápanie nepravej povinnosti. Nie každé použitie slovík „mal“ a „musel“ totiž vyjadruje povinnosť, respektíve nejakú požiadavku, aby sa niekto nejakým spôsobom správal. Zo sémantického hľadiska tieto slovesá môžu plniť aj inú modálnu, pomocnú funkciu než len tú povinnosťnú.¹³ A práve o takúto situáciu, myslíme, ide pri vedomostných kritériách. Sloveso „musel“ vo formulácii „musel vedieť“ vyjadruje predpoklad, že nasledujúci slovesný dej, o ktorom vypovedá pripojené sloveso, je vysoko pravdepodobný, v zmysle asi, akiste, iste, pravdepodobne, určite. V tomto zmysle modalita „musel vedieť“ neoznačuje povinnosť vedieť (teda nevyhnutnosť vedomosti), ale len vysokú pravdepodobnosť nadobudnutia vedomosti, vzhľadom na to, že príslušnú skutočnosť je možné poľahky zistiť. Rovnako tak aj sloveso „mal“ neplní vo formulácii „mal vedieť“ povinnosťnú, ale opäť inú modálnu funkciu. Toto sloveso vo vedomostných kritériách podľa nás vyjadruje pravdepodobnosť, respektíve blízkosť slovesného deja. Ak niekto v nejakých okolnostiach mal o niečom vedieť, neznamena to, že bol povinný to vedieť, ale že sa vzhľadom na pravdepodobnosť dalo objektívne očakávať, že sa to dozvie.

Nazdávame sa preto, že vedomostné kritéria nie sú založené na žiadnej nepravej povinnosti, keďže od svojho adresáta nepožadujú žiadne správanie. Tieto kritéria len opisujú zistiteľnosť určitej skutočnosti, teda faktický stav, v ktorom je táto skutočnosť buď ľahko zistiteľná („musel vedieť“), alebo zistiteľná aspoň pri vynaložení všetkej primeranej starostlivosti („mal vedieť“, respektíve „mohol vedieť“). Vedomostné kritériá musíme preto vnímať čisto len z hľadiska fakticity: nejde pri nich o prejav nevyhnutnosti či požiadaviek spoločnosti, ale, nazdávame sa, len o opis stupňa zistiteľnosti určitej skutočnosti. Koniec koncov, ak napríklad začne premlčacia lehota plynúť už v okamihu, keď sa oprávnený mal a mohol dozvedieť o okolnostiach rozhodných pre začiatok plynutia premlčacej lehoty, len ťažko budeme tvrdiť, že je to tak preto, lebo mal hoci i len nepravú povinnosť sa o týchto okolnostiach dozvedieť a túto svoju povinnosť porušil.

¹² Porovnaj napr. WOLF, M. – NEUNER, J. *Allgemeiner Teil des Bürgerliches Rechts*. 11. Auflage. München: C. H. Beck, 2016, s. 259; KOZIOL, H. – WELSER, R. / KLETEČKA, A. *Grundriss des bürgerlichen Rechts. Band I. Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht*. 14. Auflage. Wien: Manz, 2015, s. 52–53; alebo HLUŠÁK, M. O povinnostiach a ich modalitách. *Súkromné právo*. 2022, roč. 8, č. 2, s. 38–41.

¹³ Pozri *Slovník současného slovenského jazyka* alebo *Slovník spisovného jazyka českého*.

3. Objektivizovaná skutočná vedomosť?

Ďalšou otázkou, ktorou by sme sa chceli v tomto príspevku zaoberať, je význam § 4 ods. 2 o. z., podľa ktorého „[č]iní-li právní řád určitý následek závislým na něčí vědomosti, má se na mysli vědomost, jakou si důvodně osvojí osoba případu znalá při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení zřejmé“. Toto ustanovenie – ako uvádza L. Brim (s. 949) – „směřuje k obecné objektivizaci vědění, neboť činí relevantní nikoli skutečnou znalost konkrétní osoby, ale znalost normativně konstruovanou“. Táto normatívna vedomosť sa pritom podľa F. Melzra a P. Téglu vzťahuje iba na nevedomosť založenú na hrubej nedbanlivosti, čo dovodzujú z použitej formulácie „musely byť“, keďže títo autori vedomostné kritérium „musel“ spájajú práve s nevedomosťou zavinenou z hrubej nedbanlivosti.¹⁴

Takéto chápanie § 4 ods. 2 o. z. logicky vyvoláva viacero otázok.

Ak má totiž podľa tohto ustanovenia postačovať len objektivizovaná vedomosť, prečo zákon na iných miestach spája formuláciu „vedel“ s formuláciami „musel vedieť“ a „mal“, respektíve „mohol vedieť“? Nestačilo by použiť len formuláciu „vedel“, keďže tá by v zmysle uvedených názorov zahŕňala aj formulácie vyjadrujúce objektivizovanú vedomosť? Ak § 4 ods. 2 o. z. naozaj nedopadá na prípady ľahkej nedbanlivosti („mal a mohol vedieť“), znamená to, že sa v nich uplatní čisto subjektivistické hľadisko?

L. Brim vo svojom príspevku na tieto otázky odpovedá tak, že „mohou existovať též normy, pro jejichž aplikaci je určující toliko skutečná, nikoli objektivizovaná znalost“. Argumentuje tým, „že občanský zákoník operuje jak s výrazy poukazujícími na skutečné vědění (věděti), tak s výrazy označujícími vědění normativní (věděti měl), a to nezřídka v totéž ustanovení“, čo má svedčiť o tom, „že zákonodárce rozdíl mezi danými jevy nemínil zcela setřít“. Na základe teologickej argumentácie tak podľa L. Brima (s. 950) môže dôjsť „u konkrétní vědomostní normy, jež podle svého textu předpokládá skutečné vědění subjektu, k vyloučení objektivizujících účinků § 4 odst. 2 [o. z.]“.

Takýto názor nie je ojedinelý.

Aj F. Melzer a P. Tégl tvrdia, že pri skúmaní jednotlivjej vedomostnej normy môžu teologické úvahy hovoriť „proti objektivnímu hledisku“.¹⁵ Títo autori navyše tvrdia, že § 4 ods. 2 o. z. sa nedá použiť na prípady nevedomosti spôsobenej ľahkou nedbanlivosťou („mohol vedieť“, respektíve „mal a mohol vedieť“), keďže sa týka len nevedomosti spôsobenej hrubou nedbanlivosťou.¹⁶

Rovnako tak aj P. Lavický uvádza, že citované zákonné ustanovenie „neznamená, že se objektivního měřítka užije vždy, když občanský zákoník váže právní následky na vědomost o určitých okolnostech“. Podľa autora je „proto zapotřebí především ze smyslu a účelu konkrétního ustanovení, případně pomocí dalších interpretačních metod, zjistit, zda konkrétní ustanovení má na mysli skutečnou vědomost nebo nevědomost o určitých skutečnostech, nebo zda lze tuto vědomost nebo nevědomost posuzovat objektivním měřítkem vyjádřeným v § 4 odst. 2 [o. z.]“.¹⁷

¹⁴ MELZER, F. – TÉGL, P. Komentář k § 4. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 91–92, m. č. 8.

¹⁵ Ibidem, s. 91, m. č. 11.

¹⁶ Ibidem, s. 91, m. č. 10.

¹⁷ LAVICKÝ, P. Komentář k § 4. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 až 654). Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 41, m. č. 16.

Česká právnická spisba teda zastáva názor, že § 4 ods. 2 o. z. nemusí byť s jednotlivými vedomostnými normami úplne v súlade.¹⁸ Hoci § 4 ods. 2 o. z. vyžaduje objektívny pohľad na vedomosť, nie vždy sa takýto pohľad uplatní. Ak zákon vyžaduje pozitívnu vedomosť („vedel“), majú teleologické argumenty rozhodnúť, či má ísť o naozajstnú, skutočnú vedomosť, alebo len o vedomosť objektivizovanú. Podľa niektorých sa, navyše, citované ustanovenia neuplatní na vedomostné kritérium „mal a mohol vedieť“, respektíve „mohol vedieť“.

Priznávame, že ako nezainteresovaný čitateľ chápeme znenie § 4 ods. 2 o. z. trochu inak.

Pravda, toto ustanovenie skutočne objektivizuje pohľad na vedomosť. Namietaný nesúlاد medzi ním a vedomostnými normami však nevidíme. Podľa nás § 4 ods. 2 o. z. hovorí iba to, že nie je podstatné, aký úsudok si adresát vedomostného kritéria v skutočnosti vytvoril, respektíve aké okolnosti si vo svojej mysli naozaj uvedomil. Dôležité je len to, aké okolnosti by boli zrejmé prípadu znalej osobe a aký úsudok by si z nich vytvorila. Nikto sa preto nemôže vyhovárať na to, že si nevšimol to, čo bolo zrejmé, ani na to, že si zo zrejmých skutočností nevytvoril správny úsudok, respektíve že nedospel k správne mu záveru. Dovoľávať sa svojej vlastnej nepozornosti ani svojho nesprávneho úsudku nie je v zásade možné.

Takéto chápanie § 4 ods. 2 o. z. podľa nás nijako neodporuje vedomostným normám, ktoré si vyžadujú skutočnú, pozitívnu vedomosť. Vedomosť je vnútorná, psychologická kategória, ktorú nikdy nevieme preukázať, ak ju daná osoba sama navonok neprejaví. Kým sa tak nestane, sme odkázaní len na predpoklad, že táto osoba vedomosť mala, ak by ju mala aj osoba znalá prípadu pri zvážení okolností, ktoré jej museli byť v jej postavení známe. Výnimkou by snáď bol len prípad, ak by išlo o osobu nesvojprávnu alebo osobu, ktorá nemá rozum priemerného človeka (§ 4 ods. 1 o. z.). Citované ustanovenie preto z hľadiska pozitívnej vedomosti normuje len to, že nie je možné vyžadovať, aby sa na preukázanie vedomosti predložil dôkaz o tom, že adresát vedomostného kritéria svoju vedomosť navonok nejakým spôsobom prejavil.

Žiadne problémy podľa nás § 4 ods. 2 o. z. nevyvoláva ani v spojitosti s tými vedomostnými normami, ktoré používajú formuláciu „musel vedieť“, respektíve „mal vedieť“ alebo „mal a mohol vedieť“. Tieto normy nie sú nijako zbytočné, respektíve citované ustanovenie sa vzťahuje aj na ne. Vedomostné normy, ktoré používajú uvedené kritériá, totiž hovoria len to, že na toho, kto o nejakej skutočnosti nevedel, sa hľadí, ako keby o nej vedel, ak by sa bol o nej dozvedel pri vynaložení minimálnej („musel vedieť“), respektíve rozumnej, primeranej starostlivosti („mal vedieť“). Tieto normy však už neozrejmujú, ako zistiť, či sa adresát vedomostného kritéria naozaj „musel“, respektíve „mohol“ o danej skutočnosti dozvedieť, ak by takúto starostlivosť vynaložil. A práve tu prichádza na scénu § 4 ods. 2 o. z., podľa ktorého by sa adresát „musel“, respektíve „mohol dozvedieť“ danú skutočnosť, ak by sa o nej dozvedela osoba znalá prípadu pri zvážení okolností, ktoré jej museli byť v jej postavení známe po tom, čo vynaložila minimálnu, respektíve primeranú starostlivosť. Vedomostné kritériá „musel vedieť“, respektíve „mal“ alebo „mohol vedieť“ teda vymedzujú len to, pri akej starostlivosti by sa mala daná skutočnosť dať zistiť, kým § 4 ods. 2 o. z. vymedzuje, kedy sa pri vynaložení príslušnej starostlivosti dá táto skutočnosť zistiť.

¹⁸ F. Melzer a P. Tégl tvrdia, že „OZ v navazujúcí úpravě jakoby v mnoha případech na toto obecné [objektivizující] vymedzení pozapomněl“. Pozri MELZER, F. – TÉGL, P. Komentář k § 4. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek I.* § 1–117. Praha: Leges, 2013, s. 91, m. č. 10.

Zdá sa nám preto, že § 4 ods. 2 o. z. neoberá vedomostné normy, ktoré predpokladajú výlučne skutočnú vedomosť, o ich osobitný obsah ani nerobí zbytočnými tie normy, ktoré osobitne vymedzujú normatívnu vedomosť. Naopak, predmetné ustanovenie jednotlivé vedomostné normy vhodne dopĺňa.

Ak teda zákon používa formuláciu „vedel alebo musel vedieť“ alebo „vedel alebo mal a mohol vedieť“, toto kritérium bude splnené vtedy, 1) ak adresát prejavil vedomosť o určitej skutočnosti, alebo 2) ak by sa osoba prípadu znala o tejto skutočnosti dozvedela na základe okolností zrejmych aj bez vynaloženia akejkoľvek starostlivosti, alebo 3) ak by sa takáto osoba o skutočnosti dozvedela na základe okolností, ktoré by sa stali zrejmyými po vynaložení minimálnej starostlivosti (ak ide o formuláciu „musel vedieť“), respektíve všetkej primeranej starostlivosti (ak ide o formuláciu „mal a mohol vedieť“). Prípady 1 a 2 by pritom spadali pod formuláciu „vedel“ a prípad 3 pod formuláciu „musel vedieť“, respektíve „mal a mohol vedieť“.

4. Zavinená nevedomosť?

L. Brim vo svojej stati (s. 949) konštruuje normatívnu vedomosť ako zavinenú nevedomosť, keď uvádza, že „[z]avinila-li osoba neznalost okolností, jež musela znát, nemůže se proti jinému dovolávat toho, že o nich ve skutečnosti nevěděla“. Takéto spájanie vedomostných kritérií so zavinením nie je pritom nič neobvyklé. Vidieť to výslovne napríklad vo vyššie citovanej nemeckej úprave (§ 122 ods. 2 a § 932 ods. 2 BGB). Úplne neznáme to nie je ani nášmu právnenému prostrediu, čo dosvedčuje rakúsky, neskôr aj do československého práva prevzatý Konkurzný poriadok (*Konkursordnung*) z roku 1914 (č. 337 r. z.). Ten v § 3 ods. 2 spájal výraz „musel vedieť“ s opomenutím náležitej starostlivosti,¹⁹ ktorého opomenutie sa zas v doktríne spájalo práve so zavinením.²⁰

Na druhej strane, spájanie vedomostných kritérií so zavinením môže vyvolávať určité otázky, pretože normatívna vedomosť nebude podmienená len objektívnymi, ale aj subjektívnymi kritériami. Bude teda existovať možnosť, aby sa nevedomosť nepovažovala za vedomosť napriek tomu, že adresát vedomostného kritéria nevynaložil potrebnú starostlivosť. Pôjde napríklad o situácie, keď adresát trpí duševnou poruchou, pre ktorú nie je spôsobilý ovládnuť svoje konanie a posúdiť jeho následky (nepričetnosť), alebo keď mu v nadobudnutí vedomosti bránila iná ospravedlniteľná prekážka spočívajúca v okolnostiach prípadu (napr. slabá viditeľnosť) či v pomeroch adresáta (napr. bolesť, rozrušenie,

¹⁹ Ako to vyplýva z českej aj nemeckej úradnej verzie Konkurzného poriadku z roku 1914. Česká verzia uvádzala, že „[p]lacením dluhu úpadci po prohlášení konkursu neosvobodí se zavázaný, leč by to, co bylo splněno, připadlo konkursní podstatě, nebo že zavázanému v čase plnění nebylo prohlášení konkursu známo a že neznalost nespočívá na opominutí náležité péče (že mu musilo být známo)“, nemecká „[d]urch Zahlung einer Schuld an den Schuldner nach der Konkurseröffnung wird der Verpflichtete nicht befreit, es sei denn, daß das Geleistete der Konkursmasse zugewendet worden ist oder daß dem Verpflichteten zur Zeit der Leistung die Konkurseröffnung nicht bekannt war und daß die Unkenntnis nicht auf einer Außerachtlassung der gehörigen Sorgfalt beruht (bekannt sein mußte)“. Poľská aj chorvátska jazyková verzia sa od doslovného prekladu nemeckého textu odklonili a namiesto formulácie „že mu muselo byť známe“ použili formuláciu „že mu nemuselo byť známe“. Poľská verzia znela: „[...] że zobowiązany nie wiedział o otwarciu konkursu, a nieświadomość nie polegała na braku należytej staranności (nie musiał wiedzieć)“. A chorvátska: „[...] ako se to neznanje ne osniva na zanemarenju potrebite pomnje (ako mu otvorenje stječaja nije moralo biti poznato)“.

²⁰ Porovnaj HORA, V. *Řády konkursní, vyrovnací a odpůrcí*. Praha: Československý kompas, 1931, s. 60, pozn. 11, kde autor hovorí o nezavinenej nevedomosti. Pre súčasné rakúske vnímanie pozri napr. BUCHEGGER, W. In: BARTSCH, R. – POLLAK, R. – BUCHEGGER, W. (Hrsg.). *Österreichisches Insolvenzrecht. Kommentar. Band I. §§ 1 bis 43 Konkursordnung*. 4. Auflage. Wien: Springer Verlag, 2000, s. 109–112.

ustatost', nie však charakteristické, povahové črty, napríklad že ide o osobu povrchnú či lahostajnú²¹).

Takýto prístup je, myslíme, namieste.

Iste, od normatívnej vedomosti často závisí, či inej osobe vzniknú nielen práva, ale aj povinnosti, čo by mohlo nasvedčovať skôr tomu, že normatívna vedomosť by nemala závisieť od subjektívnych, osobných pomerov adresáta vedomostného kritéria (keďže tie sú pre iné osoby neraz ťažko zistiteľné). Mohlo by sa preto zdať, že záver o normatívnej vedomosti by sa mal opierať len o objektívne okolnosti, aby iná osoba mohla vedieť, na čom je, teda či jej príslušné povinnosti podmienené normatívnou vedomosťou vznikli, alebo nie.²² Zdá sa, že práve k tomu názoru sa kloní napr. P. Lavický, keď tvrdí, že formuláciu „mal a mohol vedieť“ treba posudzovať objektívne.²³

Na druhej strane, zohľadňovaniu subjektívnych okolností (v miere, ktorú sme vymedzili vyššie) nasvedčuje nielen použitie formulácie „mal a mohol“, ktorá sa v slovenskom i českom práve spája práve so zavinením,²⁴ ale aj to, že české právo zakotvuje predpoklad rozumu priemerného človeka len ako vyvrátenú domnienku (§ 4 ods. 1 o. z.). V prospech subjektivizácie hrá napokon aj morálne nastavenie súkromného práva, ktoré poskytuje ochranu len tomu, kto si ju zasluhuje. Zdá sa pritom, že tieto okolnosti prevažujú nad potrebou právnej istoty, o to viac, keď prípadov, v ktorých subjektívne okolnosti vyúsťujú normatívnu vedomosť, nebude mnoho. Navyše, právna istota nie je žiadna neprekonateľná prekážka. Svedčí o tom napríklad to, že nepričetnosť spôsobuje absolútnu neplatnosť právneho úkonu (a teda aj možnú neistotu v otázke vzniku práv a povinností) bez ohľadu na to, či ju druhá strana mohla vôbec rozpoznať (§ 581 o. z.).

Azda preto môžeme uzavrieť, že za normatívnu vedomosť môže byť považovaná len taká nevedomosť, ktorú si adresát vedomostného kritéria sám zaviniť. Nič na tomto závere nemení ani znenie § 4 ods. 2 o. z., ktorý zakotvuje objektívny prístup k vedomosti. Nazdávame sa totiž, že toto ustanovenie sa uplatní len vtedy, ak nie je vyvrátená domnienka ustanovená v § 4 ods. 1 o. z.

²¹ Pre detailné otázky ohľadne náležitej obozretnosti pozri SOŠNIAK, M. *Náležita starannosť*. Katowice: Uniwersytet Śląski, 1980; a pre okolnosti vylučujúce zavinenie HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1961, s. 113; SOLNAR, V. *Systém československého trestního práva: základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972, s. 237; alebo HLUŠÁK, M. *Zájmy chránené zodpovednosťou za škodu*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2023, s. 131–133.

²² Vezmime si § 448 českého Občianskeho zákonníka, podľa ktorého „[d]okud není odvolání zmocněnci známo, má jeho právní jednání tytéž účinky, jako by zmocnění ještě trvalo. Toho se však nemůže dovolat strana, která o odvolání zmocnění věděla, nebo měla a mohla vědět“. V tomto prípade od normatívnej vedomosti strany nezávisí len to, či sa táto strana bude alebo nebude môcť dovolávať trvania zmocnenia napriek jeho odvolaniu, ale predovšetkým to, či bude konanie zmocnenca viazať zmocniteľa. Inými slovami, to, ako sa má zmocniteľ správať, bude závisieť nielen od skutočnej, ale aj normatívnej vedomosti. Ak by sme pripustili, že normatívna vedomosť je podmienená zavinením, potom by zmocniteľ nemusel vedieť, či je alebo nie je konaním zmocnenca viazaný. Ocitne sa preto v právnej neistote, či napríklad určitá zmluva je alebo nie je uzavretá, a teda či má alebo nemá z takejto zmluvy plniť. Išlo by o stav neželaný, pretože zavinenie je kategória vonkajšiemu svetu často skrytá; zmocniteľ nemusí byť schopný zistiť, či strana svoju nevedomosť zaviniť alebo nie. Nejde pritom len o problém citovaného ustanovenia. Rovnakú neistotu môžu vyvolávať aj iné vedomostné normy, keďže normatívnou vedomosťou jedného podmieniajú nielen práva, ale aj povinnosti iného. Ide tu pritom o situáciu značne odlišnú od významu zavinenia v rámci zodpovednosti za škodu. Tam poškodenému nevznikajú zo vzniknutej škody žiadne povinnosti, ale len nárok na náhradu škody. Neistota čo do zavinenia preto u poškodeného vyvoláva len neistotu, či tento nárok má alebo nemá. Nevývoláva však žiadnu neistotu v tom, či on sám náhodou nemá nejakú povinnosť, ktorú pred tým nemal a ktorú by mal splniť.

²³ LAVICKÝ, P. Komentář k § 4. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 až 654). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 41, m. č. 16.

²⁴ Ako to vidieť v Trestných zákonníkoch oboch krajín.

Práve učinенý záver – že za normatívnu vedomosť môže byť považovaná len taká nevedomosť, ktorú si adresát vedomostného kritéria sám zavinil – však problematiku zavinenia v kontexte normatívnej vedomosti úplne nevyčerpáva. Otázne môže byť totiž aj to, či je namieste v súvislosti s vedomostnými kritériami hovoriť ani nie tak o zavinení, ale skôr o hrubej a ľahkej nedbanlivosti, ako to robí napr. F. Melzer a P. Tégl, keď po vzore nemeckej úpravy tvrdia, že formulácia „musel vedieť“ zodpovedá nevedomosti spôsobenej hrubou nedbanlivosťou (*culpa lata*) a formulácia „mohol vedieť“, respektíve „mal vedieť“ zas nevedomosti spôsobenej nielen hrubou, ale už aj ľahšou nedbanlivosťou (*culpa levis*).²⁵ Hoci L. Brim takýto prístup odmietol (s. 946), priznávame, že do istej miery mu môžu zodpovedať aj nami preferované dve kritériá normatívnej vedomosti – kritérium ľahkej zistiteľnosti a kritérium priemernej zistiteľnosti. Ak totiž kladieme na roveň skutočnej vedomosti prípad, keď sa vedomosť dá získať poľahky, a príslušná osoba ju napriek tomu nezíska, potom možno predpokladať, že postupovala hrubo nedbanlivo, keď si nevšimla ani len to, čo je zrejme, očividné, respektíve ľahko zistiteľné. Naopak, ak na roveň skutočnej vedomosti kladieme prípad, keď sa skutočnosť síce nemusela dať rozpoznať poľahky, no mohla sa rozpoznať pri vynaložení všetkej primeranej starostlivosti, potom sa v prípade, ak príslušná osoba skutočnosť nerozpoznala, dá predpokladať, že túto starostlivosť nevynaložila, a teda že bola prinajmenšom ľahko nedbanlivá.

Na druhej strane ale treba uviesť, že nevedomosť môže byť celkom dobre zavinená nielen z nedbanlivosti, ale aj úmyselne, ak sa adresát vedomostného kritéria zámerne vyhýba činnostiam, pri ktorých by mohol zistiť príslušnú skutočnosť. Napríklad ak úmyselne nepreberá zásielky, o ktorých sa domnieva, že by z nich mohol danú skutočnosť zistiť. Alebo keď úmyselne nekontroluje list vlastníctva, aby sa náhodou nestal nedobromyselným. Okrem toho, môže byť sporné, či hrubá a ľahká nedbanlivosť – na rozdiel od vedomej a nevedomej nedbanlivosti – sú skutočne formami zavinenia a či skôr nepatria do oblasti protiprávnosti, respektíve do oblasti nedodržania požadovanej úrovne, ako to tvrdil napr. J. Fiala.²⁶ Ak by to tak bolo, potom by v kontexte nášho záveru, že vedomostné normy nezakladajú ani len nepravú povinnosť, nebolo odvolávanie sa na hrubú či ľahkú nedbanlivosť úplne namieste. Navyše, ak vedomostné kritériá rozlišujeme podľa toho, či sa daná skutočnosť dala zistiť poľahky, alebo aspoň pri vynaložení všetkej rozumnej starostlivosti, potom prestáva byť významné hovoriť o ľahkej či hrubej nedbanlivosti, pretože ich kontúry sú už zahrnuté v samotnej podstate príslušného vedomostného kritéria. To platí o to viac, keď hranice medzi ľahkou a hrubou nedbanlivosťou ostávajú zahmlené.

Záver

To je všetko, čo sme chceli v tomto príspevku povedať. Namieste je preto už len zdôrazniť, že stať L. Brima je zásadným prínosom do teórie súkromného práva, navyše v oblasti, ktorá nezaslúžene uniká hlbšej pozornosti akademickej obce. Autorovi týchto riadkov ostáva už len dúfať, že hoci nie je znalcom českého práva, myšlienky vyjadrené v tomto príspevku aspoň v malej miere závery L. Brima podporili, respektíve doplnili, prípadne že na nich vrhli iné svetlo.

²⁵ MELZER, F. – TÉGL, P. Komentář k § 4. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník. Velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 91, m. č. 8.

²⁶ Pozri FIALA, J. *Důkaz zavinění v občanském soudním řízení*. Praha: Academia, 1965, s. 97–98.

On Knowledge Criteria (Reflections on L. Brim's Article)

Milan Hlušák (<https://orcid.org/0000-0002-9392-9788>)

Abstract: In this paper the author follows up on the article by L. Brim devoted to the meaning of individual knowledge modalities (“knew”, “must have known”, “should have known”, “should and could have known”, etc.). At the beginning the author deals with the question whether there are only one or more levels or criteria of so-called normative knowledge, i. e. unawareness, which is legally considered as knowledge. In doing so, he concludes that it is possible to think of two levels, two criteria – the criterion of easy ascertainability and the criterion of reasonable ascertainability. Subsequently, the author discusses whether the knowledge criteria are based on the so-called false duty. He suggests that normative knowledge is not about any such duty, but only about the question of the factual ascertainability of a certain fact to which normative knowledge refer. Next, the author considers the relationship between section 4(2) of the Civil Code and the specific knowledge norms, concluding that this provision and those norms are not in any way contradictory; on the contrary, they are in harmony and complement each other appropriately. In the last part of the paper, the author considers whether culpability is a condition for unawareness to be considered normative knowledge. The author answers this question in the affirmative.

Keywords: knowledge norms, knowledge criteria, culpability, false obligation